

שיעור המתנה בין גבינה צהובה לבשר

ראשי פרקים:

- א. מנהג אכילת בשר אחרי חלב בשבועות
- ב. ההפסקה הנדרשת בין אכילת חלב לבשר
- ג. בזוהר משמע שאין לאכול גבינה ובשר בסעודה אחת או בשעה אחת
- ד. גדר גבינה קשה והטעם שראוי להחמיר באכילת בשר לאחריה
- ה. גבינה קשה שלא עברו עליה שישה חודשים
- ו. גבינה שמסופקים אם עברו עליה שישה חודשים
- ז. המתנה בין גבינות צהובות של ימינו לבשר
- ח. המתנה בין בשר לחלב אצל קטנים
- ט. סיכום הדברים

א. מנהג אכילת בשר אחרי חלב בשבועות

כתב הרמ"א או"ח סי' תצ"ד סעיף ג' וז"ל: ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות, ונראה לי הטעם שהוא כמו השני תבשילין שלוקחין לביל פסח, זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכלי חלב, ואח"כ מאכל בשר וצריכים להביא עמהם ב' לחם על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשני הלחם שהיו מקריבים ביום הבכורים – עכ"ל.

ובדרכ"ת יו"ד סי' פ"ט ס"ק יט הביא מנהג שרבים נוהגים כן גם בזמנינו, שאוכלים מאכלי חלב תיכף אחר התפילה בשעת הקידושא רבא בלא פת, רק בדרך סעודת ארעי, ומברכין ברכה אחרונה ומפסיקים בזמן, ואח"כ אוכלים סעודת יו"ט בבשר ומסיים שם הדרכ"ת שזה המנהג הוא המובחר ויוצאים י"ח לכו"ע ע"ש.

ויש לעיין דלפי הטעם של הרמ"א, דלהכי נוהגים לאכול מאכלי חלב כדי שיצטרך להביא ב' לחמים, א"כ אלו שאוכלים רק מיני מזונות, לכאורה אינם יוצאים בזה טעמו של הרמ"א, שהרי לדבריו צריך לאכול ב' לחמים ממש, זכר לשתי הלחם שהיה במקדש, אולם באמת מצינו עוד טעמים שונים במנהג אכילת מאכלי חלב, כמש"כ המג"א ס"ק ו, שיש הרבה טעמים לזה והוא עצמו הביא טעם דאיתא בזוהר שאותן ז' שבועות היו לישראל שבעה נקיים, דוגמת אשה המטהרת מנדתה, וידוע דדם נעכר ונעשה חלב והיינו מדין לרחמים עכ"ד. ולפי טעם זה א"צ דוקא לחם, וכן לפי הטעם שכתב התורת חיים בב"מ ס"ו, שבשעה שבה הקב"ה ליתון תורה לישראל קטרגו מלאכי השרת על ישראל וכו', א"ל הקב"ה וכו' לא אכלתם בשר וחלב אצל אברהם וכו', ולכן אנו אוכלים בחג מתן תורה חלב ואח"כ בשר, לומר שאנו נוהרים בזה וכו' ע"ש.

ועוד אפשר לומר, דיתכן דאף לטעמו של הרמ"א יוצאים במנהגנו שאוכלים פת הבאה בכיסנין שנילוש בחלב, או ממולא בגבינה, דאפשר שאף זה מקרי פת ויש בה זכר לשתי הלחם, דאטו לפי טעמו של הרמ"א האם נאמר דחלות שנילושו עם מעט סוכר ודבש, שהם פסולים לשתי הלחם (דאף שהם צריכים להיות חמץ כדכתיב חמץ תאפינה ויקרא כג, יז, ונשתנו משאר לחמים, מ"מ

בודאי שאם הושם בהם מעט דבש פסולים) האם לא יוצאים בהם ידי המנהג, הואיל ואינם ראויים לביהמ"ק, והרי לא מסתבר לומר כן, וא"כ י"ל דה"ה בפת הבאה בכיסנין, דאף בהם יוצאים המנהג, הואיל ואיקרי פת, אולם מ"מ יש לדחות ולחלק, דהואיל ולא מיקרי לחם סתם, ולא מברכים עליהם המוציא, א"כ אינם דומים לשתי הלחם של המקדש וצ"ע.

ב. ההפסקה הנדרשת בין אכילת חלב לבשר

ועל עצם דברי הרמ"א שהביא דנוהגים בכל מקום לאכול מאכלי חלב בשבועות, כתב ע"ז המג"א שם ס"ק ו' דמנהג אבותינו תורה היא, אך יש ליזהר שלא יבוא לידי איסור, וביו"ד סי' פ"ט נפסק דא"צ להפסיק בברכת המזון, אם אינו אוכל גבינה קשה, ויזהר ליקח מפה אחרת עכ"ל.

ובספר באר מים חיים פרשת וירא אות ח כתב בזה"ל, כי תדע אף שא"צ לשהות בין גבינה לבשר, מ"מ ברכת המזון ודאי בעינן, כדי שיהא מסעודה לסעודה, ואף שכתב המג"א סוף הל' פסח בזה"ל ועיין ביו"ד סי' פט שא"צ להפסיק בבהמ"ז בין גבינה לבשר, מ"מ המעיין ביו"ד שם ובתור"ח כלל ע"ו, בעיניו יראה אשר ודאי צריך בהמ"ז גם בין גבינה לבשר, וזה ברור להמעייני באמת, ואפשר שטעות סופר נפל בדפוס במג"א עכ"ל. והנה מה שכתב דאפשר שט"ס יש בדברי המג"א, דבר זה קשה לאמרו מתרי טעמי, חדא דגם הא"ר העתיק דבריו והסכים עמהם, וכ"פ המ"ב בס"ק ט"ז, ועוד הוכחה דאין במג"א ט"ס, דהרי מצינו עוד במקום אחר שכתב כן המג"א להדיא, בסי' קצו ס"ק א, שכתב שם דאם אחד אוכל גבינה ושניים בשר מצטרפין לזימון, שהאוכל גבינה יכול לאכול מלחמם, אע"פ שהוא מלוכלך מבשר, אבל אם אכל גבינה קשה אין מצטרפין עכ"ד. (וכ"כ שם בשו"ע הרב סעיף ז וכן פסק המ"ב) הרי ברור דליכא למימר דאיכא ט"ס בדבריו. ומה שכתב הבאר מים חיים דהמעייני ביו"ד שם יראה ודאי שצריך לברך ברכת המזון, הנה עיינתי שם אולם לא ראיתי פירא לדברי המג"א, דהנה בסעי' ב שם כתב המחבר, דאם אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד, ובלבד שיעיין ידיו שלא יהיה שום דבר מהגבינה נדבק בהם, וצריך לקנח פיו ולהדיחו וכו', והרמ"א כתב דיש מחמירים אפילו בבשר אחר גבינה, וכן נוהגים שכל שהגבינה קשה אין אוכלים אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר, ויש מקילין, ואין למחות רק שיעשו קינוח והדחה ונטילת ידיים מיהו טוב להחמיר עכ"ל.

והנה אף שנכון דלדעת היש מחמירים שהביא הרמ"א בריש דבריו, לדעתם צריך לברך ברכת המזון, דמקור דברי המחמירים הם המרדכי והב"י או"ח סוס"י קע"ג, ושם איתא כן להדיא, אולם הרמ"א עצמו הרי העיד דהמנהג שנוהגים להחמיר היינו רק בגבינה קשה, ואפילו ע"ז הביא דאין למחות ביד המקילים, אף שטוב להחמיר, וא"כ בודאי דדברי המג"א מכוונים בדברי השו"ע ורמ"א, דאם אינו אוכל גבינה קשה, אז אינו צריך לברך ברכת המזון. ועוד דהרי ליש מחמירים שהביא הרמ"א, לדעתם צריך להמתין שש שעות, וכדכתב הט"ז סק"ד, ובזה ודאי לא קיי"ל כן, והרי הבאר מים חיים בעצמו כתב שא"צ לשהות ביניהם וא"כ ליכא למימר דכונתו על שיטה זו.

ג. בזוהר משמע שאין לאכול גבינה ובשר בסעודה אחת או בשעה אחת

אמנם אף שדעת השו"ע והרמ"א ביו"ד הוא כנתבאר, מ"מ באו"ח סי' קע"ג, הביא הב"י בשם הזוה"ק פ' משפטים, דס"ל דאף אחר גבינה אין לאכול בשר בשעתא חדא או בסעודה חדא, ומסיק הב"י דאנו שזכינו לספר הזהר, טוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף עכ"ל, הרי מבואר מדבריו דאפילו עוף אחר גבינה נכון להחמיר בזה.

אולם ראיתי בפר"ח סי' פ"ט ס"ק ט"ו שכתב וז"ל כתב בב"י באו"ח סי' קע"ג דלס' הזוהר אסור

למיכל אפילו בשר עוף אחר גבינה מיד, ושנכון להחמיר בזה, וליתא דבס' הזהר לא מיירי אלא בבשר בהמה, וכדמוכח מלשון ס' הזהר שכתבתי בריש הסימן, אבל עוף אחר גבינה, שפיר דמי, כדן הש"ס וכן אני נוהג עכ"ל. וכן הפרי תאר שם ס"ק ו', חולק הוא על הב"י, וס"ל נמי דגם להזהר היינו דוקא בבשר בהמה. שו"ר דהמהרש"ל פ"ח דחולין אות ו' כבר השיג על הב"י וכתב ז"ל ואיני יודע מה היה רואה בזה להחמיר בבשר עוף שהוא דרבנן עכ"ל.

וראיתי בכו"פ סימן פ"ט ס"ק י"ב שכתב וז"ל, הב"י הביא בשם הזהר להחמיר לאוכל גבינה אחר עוף, והפר"ח מתיר, ואין דברי הזהר נוחין, אבל מ"מ דברי ב"י אינן נוחי', רק בזהר מיירי לאוכלו כאחד עכ"ל, והנה לא זכיתי לעמוד על כונתו במה שהשיג על הב"י, דהרי לשון הזהר שמובא בב"י שם באו"ח סי' קע"ג הוא, אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא, או בשעתא חדא, או בסעודתא חדא וכו', עכ"ל, הרי דמפורש להדיא דאף שאינו אוכלו כאחד רק בסעודה חדא או בשעתא חדא דיש לזהר בזה, (ואולי דט"ס יש שם בכו"פ, וגם ברישא דבריו מגומגמים דכתב לאכול גבינה אחר עוף, וזה ודאי טעות וצ"ל לאכול גבינה ואח"כ עוף).

ולעצם דברי הב"י באו"ח דס"ל דנכון לחוש לדברי הזהר"ק, בזה גם הפר"ח ס"ק ו', גם במנחת יעקב כלל ע"ו ס"ק ה' הביא בשם שיירי כנה"ג או"ח סי' תצ"ד שכתב וז"ל, ואע"פ שאני מן הנוהגין שלא לאכול גבינה ובשר בסעודה אחת, מ"מ לקיים המנהג לאכול מאכל חלב ובשר בחג השבועות, אני אוכל מאכל חלב קודם, ואח"כ אני מברך ברכת המזון, ואחר שעה אני אוכל מאכל בשר עכ"ל, ומסיק המנחת יעקב שם דנכון לנהוג כן.

גם השל"ה במסכת שבועות (ל' ע"א) כתב וז"ל, נוהגין לאכול בחג השבועות מאכלי חלב, ואח"כ אוכלים בשר לקיים ושמחת בחגך, ואין שמחה בלא בשר, אז צריך לדקדק להתקדש, בפרט ביום קדוש כזה שהוא מתן תורתנו, לעשות קינוח והדחה היטב, ולהפסיק בברכת המזון ולהמתין שעה וכו' עכ"ל. וכ"מ במשב"ז ס"ק ט"ז, שנוהגין להחמיר כדברי הזהר"ק.

וראיתי בשערים המצ"ב על קש"ע סי' מ"ו ס"ק ו', דאחר שהביא דברי המג"א דלעיל שס"ל שא"צ להפסיק בגבינה רכה ושוב הביא דעת המחמירים ומקורם דברי הזהר הנ"ל שהביא הדרכ"ת וכתב שם וז"ל, ותמיהני שלא הביא משו"ת הריב"ש סי' שפ"ד, דמבואר שם דאם יש לפניו גבינה ובשר וברך על הגבינה דאין צריך לחזור ולברך על הבשר, והובא זה בשע"ת סי' ר"ו ס"ק א' ומזה ראה לדברי המג"א, ושוב כתב לדחות ראייתו הנ"ל מהריב"ש, דאולי הוא מיירי בתבשיל של גבינה, ולא בגבינה ממש דבזה גם המחמירים מודים דמותר בלא הפסקת ברכה אחרונה עכ"ד.

אבל המעיין יראה דתמיהתו תמוה, דודאי ברור ופשוט דמדינא דהש"ס וכל הראשונים (בחולין ק"ד) אין שום איסור בבשר אחר גבינה, וכדהביא נמי הב"י את דבריהם באו"ח סי' קע"ג וכן ביו"ד סי' פ"ט, ועד כדי כך שרי הדבר, שהיש"ש שם פ"ח דין ו' ס"ל דמי שמחמיר היא בגדר מינות, וגם מהר"ם שהוא יחיד שהחמיר על עצמו היינו רק משום שבאה תקלה על ידו, ואף הש"ך פ"ט ס"ק י"ז, שכתב שאין דברי המהרש"ל מוכרחים, כונתו דרשאי להחמיר ואין זה מינות, אבל ודאי שאין שום חיוב ואיסור מדין הש"ס, וכל מה שיש לחוש בזה היינו רק מדברי הזהר"ק פ' משפטים, וא"כ אין שום מציאה בדברי הריב"ש שס"ל שאם בירך על גבינה דא"צ לברך על בשר, ופשוט שאיירי אפילו גבינה ממש, וכפשטיה דלישנא, וא"צ לדחוק לפרשו דאיירי בתבשיל של גבינה.

ודע דלפי מה שנתבאר דלמעשה נכון לחוש לדברי הזהר, ויש להחמיר בהפסק זמן וברכת המזון גם בין גבינה לבשר, לפ"ז אף אם לא נטל ידיו לסעודת לחם, רק אכל גבינה רכה או חלב, ושוב רוצה

לאכול בשר, דצריך להפסיק בברכת בורא נפשות, ושיהיו זמן, ורק אח"כ יאכל בשר, דכמו שמצינו להיפך, באם אכל קודם בשר, ואח"כ רוצה לאכול גבינה, דכתב הרמ"א פ"ט סעי' ב' די"א דא"צ להמתין שש שעות, רק מיד אם סילק ובירך ברכת המזון שרי, וכתב שם הש"ך ס"ק ו' דנראה דאם אכל בשר בלא סעודה, צריך לברך ברכה אחרונה מקודם, ובלאו הכי לא הוי סילוק עכ"ל, ולפ"ז ה"ה בין גבינה לבשר, דבלא ברכה אחרונה, לא הוי סילוק אלא כחדא סעודה.

וכ"כ השפ"ד ס"ק ו' ומק"מ ס"ק ו' הובא בכה"ח, וכ"כ בשו"ת מהרש"ג ח"א יו"ד סי' י"ג, וע"ש שכתב וז"ל: אמנם כמדומה לי דבזה אפילו המדקדקים אינם נוהרים כל כך (ר"ל להמתין ממש שעה) ואפשר דס"ל דמה שאמר בשעתא חדא אין הכונה דוקא על שעה שלמה שהוא אחד מכ"ד שעות ביום, אלא זמן מה נקרא שעה לפעמים בלשון הגמרא, כמ"ש רבינו יונה ברכות ריש אין עומדים עכ"ל, וזה כנראה סמך המנהג הנפוץ שממתנים חצי שעה בין גבינה לבשר. וע"ע בתרגום פ' קורח עה"פ ואכלה אותם כרגע, "כשעה" ומשמע דשעה הכוונה מיד אחר זה. וע"ע מ"ב סי' ר"מ ס"ק נ"ד בשם יד אפרים. והנה, לפי מש"כ להחמיר כהזוה"ק בהפסק זמן וברכת המזון בין גבינה לבשר אף אם אינה קשה, א"כ ישתנה הדין לגבי צירוף זימון, דלא יכולים להצטרף, דכמו שכתב המג"א קצ"ו ס"ק א' ושו"ע הרב סעי' ז', דאם אוכל גבינה קשה אינם מצטרפין, משום "שהמנהג עכשיו" שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה, ור"ל אף שאין זה דין גמור רק מנהג כדלקמן, א"כ י"ל דה"ה לדידן שאנו נוהגים כדעת הזוה"ק, דאף אחר גבינה רכה אין אוכלים בשר, א"כ אין מצטרפים לזימון.

ד. גדר גבינה קשה והטעם שראוי להחמיר באכילת בשר לאחריה

והנה מש"כ הרמ"א יו"ד פ"ט סעי' ב', דיש מחמירים אפילו בבשר אחר גבינה וכן נוהגים שכל שהגבינה קשה אין אוכלים אחריה, ואפילו בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר, ויש מקילין ואין למחות רק שיעשו קינוח ונטילת ידים וטוב להחמיר עכ"ל. ויש לברר מהי כונתו במש"כ "שהגבינה קשה" וכדמעיינין בספרו תורת חטאת כתב שם בכלל ע"ז דין ב בזה"ל, והאז"ה כתב כלל מ דאם אכל גבינה שאינו ישן ששה חדשים, או שאר מיני חלב יש לנהוג כסברת הפוסקים לאכול מיד בשר אחרי ע"י קינוח והדחה ונטילה, אבל אם אכל גבינה ישנה ו' חדשים, או המתולע, מדת חסידות לנהוג כחומרת מהר"ם כי נדבק בין השיניים עכ"ל. וכן נוהגים רבים שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה כמו שאין אוכלים גבינה אחר בשר עכ"ל.

ומשמע מלשון העתקתו דטעמו של האז"ה שיש להחמיר בגבינה קשה, הוא משום שהוא נדבק בין השיניים.

אבל דבר זה צ"ע, דבאז"ה כלל מ דין י איתא בזה"ל, אבל אם אכל גבינה ישנה שעברו עליה ששה חודשים, וכן כל גבינה המתולעת אע"פ שאין איסור בדבר "דהא אין נדבק בשיניים ואפילו אם נדבק בודאי לא מקרי גבינה כמו הבשר שבין השיניים", מ"מ מדת חסידות ופרישות ונכון לכל בעל נפש שלא לאכול אחריו בשר באותה סעודה, אפילו בקינוח והדחה לפי שממשיך הטעם שלו בפה זמן ארוך יותר מביצים המטוגנים בשומן אווזות שהעולם נוהרים מלאכול אחריה גבינה וכו' מיהו איסור ליכא, דדוקא טעם הבשר שבפה נקרא טעם, מאחר שעיקרו מיקרי בשר ושייך לגזור בו אטו בשר בחלב, עכ"ל.

הרי מבואר להדיא מדבריו דס"ל שאין הגבינה הקשה נדבק בשיניים, ואפילו אם נדבק מ"מ לא מיקרי גבינה, וכל מה שיש להחמיר מצד חסידות, זה משום שהוא מושך טעם, ודברי התורה חטאת צ"ע וכנראה שהיה לו גירסא אחרת באז"ה.

ובתורת האשם (מבעל תויו"ט) ביאר מש"כ התורת חטאת דכן נוהגים רבים שלא לאכול בשר אחר "גבינה קשה" וז"ל אחר גבינה קשה, והפכו מתוק, כי הקשה שהפכו רך, אדרבה אינו נדבק כלל, אלא קשה דאמרו, הוא שמחומץ וקשה על האדם לאכלו נקרא קשה עכ"ל.

הרי דס"ל דקשה, היינו שהוא חריף ע"י שהוא חמוץ מאד עד כדי שהוא גורם קושי לאדם לאוכלו, אבל גבינה שאין בה חמיצות וחריפות כל כך, ס"ל שאינו נדבק בין השיניים, ולפ"ז מש"כ התו"ח לעיל דגבינה ישנה ששה חדשים נדבק בין השיניים, עכ"ל דזהו דוקא ששה חודשים, אבל עצם חוזק וקישוי של גבינה אם אינה ששה חודשים בזה אין לחוש כלל.

ואמנם הט"ז סי' פ"ט סק"ד פליג ע"ז וס"ל דדוקא בגבינה מתולעת יש להחמיר, משום שהוא מושך טעם, וכן אם הועמדה בקיבה שחריף וחזק (עיין משב"ז שם) אז דוקא ראוי להמתין שש שעות, דהואיל שהיא מלוחה וחזקה שהועמדה בקיבה מושך טעם, משא"כ בסתם גבינה אף שהיא קשה ונשאר בין שיניו א"צ להמתין אף שהוא יותר מו' חדשים, וראיתי בחכמת אדם כלל מ' דין י"ג שהביא בשם הט"ז להחמיר בישנה ששה חדשים ומשמע מדבריו דאפילו לא הועמדה בקיבה, אבל לא דק בזה, אולם לדינא גם הש"ך ס"ק ט"ו והפ"ח ס"ל להחמיר וכ"כ המשב"ז ס"ק ד' דראוי להחמיר.

ה. גבינה קשה שלא עברו עליה שישה חודשים

וראיתי בדרכ"ת פ"ט ס"ק ל"ד שכתב בזה"ל, ועי' עוד בשפ"ד ס"ק ט"ו שנראה דעתו כן דאפילו לא עבר עליה ששה חודשים, כל שהוא קשה ראוי להחמיר עכ"ל, אבל לענ"ד לא נראה כן, דעין במשב"ז ס"ק ד' שכתב וז"ל ולדבריו גבינה אף שהיא קשה ונשאר בין שיניו א"צ להמתין דלא מיקרי גבינה בין שיניו, אמנם הפ"ח חולק ואמר דגבינה בין שיניו נמי מיקרי גבינה יע"ש, וכן ראוי להחמיר בגבינה קשה עש"ך אות ט"ו עכ"ל. וכונתו לומר דהט"ז הרי פסק דאפילו ביותר מו' חדשים נמי אין להחמיר (ודלא כתו"ח ואו"ה) אם אינה מתולעת או הועמד בקיבה, וע"ז כתב הפמ"ג דהפ"ח חולק ע"ז ומחמיר, ושוב ציין לדברי הש"ך ס"ק ט"ו ושם כתב וז"ל עש"ך דלא כט"ז, משום שגבינה נמי מיקרי גבינה בין השיניים וכמש"כ הפ"ח עכ"ל, ור"ל דהש"ך חולק על הט"ז ומחמיר אפילו בגבינה שלא הועמדה בקיבה אם היא קשה, אבל ודאי דזה מיירי דוקא ביותר מו' חדשים, וכדמשמע בש"ך וכ"מ בפר"ח ס"ק ט"ז ע"ש. על כן נראה פשוט שאין להחמיר בסתם גבינה שאינה ו' חדשים, אף שלפי ראות העין נראית כקשה, והרי ידוע דבימות הקיץ אם יעמוד פרוסת גבינה צהובה מחוץ לפריזידר ואינו עטוף בניילון, אז הוא יתקשה מאד תוך יום יומים, ובודאי שאין דינו כקשה ו' חדשים.

ו. גבינה שמסופקים אם עברו עליה שישה חודשים

ולא זו בלבד, אלא אפילו בגבינה שאנו מסופקים בה דשמא כבר עבר ו' חדשים, מסתבר מאד שאין לחוש לזה, שהרי אפילו עמדה ודאי ששה חדשים נמי אין זה מעיקר הדין, שהרי מקור הדברים באו"ה הנ"ל (כלל מ' דין י') ושם כתב דהוא רק ממידת חסידות ופרישות לבעל נפש ולא מדינא, וכן הרמ"א כתב "דטוב להחמיר" אבל אין למחות בהמקילים, א"כ במקום שהוא ספק ו' חדשים, ודאי א"צ להחמיר דאין זה אפילו ספק דרבנן, אלא ספק במדת חסידות דרבנן, ובפרט דהט"ז ס"ל דאפילו בודאי יש להקל, וא"כ עכ"פ במקום ספק ודאי דאפשר לסמוך עליו, וכן ראיתי בכף החיים ס"ק מ"ח שהביא לדינא בשם הדע"ק ומק"מ.

ז. המתנה בין גבינות צהובות של ימינו לבשר

ולפי מה דנתבאר לעיל יוצא לנו להלכה דגבינה צהובה הנפוצה בימינו א"צ להמתין אחריו יותר משעה אחת, משום דגבינה קשה אינה רק אם עמד ו' חדשים דוקא, ובדרך כלל אינו עובר זמן זה עד שהוא מגיע לקונה, ועכ"פ יותר מספק לא הוי (ובזה אפשר להקל כמש"כ לעיל בשם הדע"ק ומק"מ וכה"ח) וכן משום שהועמד בקיבה נמי אין להחמיר, שהרי נתבאר לעיל דזה אמור דוקא אם הוא חריף מאד וכמו שכתב המשב"ז ס"ק ד', וכן התיי"ט בתורת האשם דדוקא אם הוא חריף מאד עד שקשה לאדם לאכלו, אז מיקרי גבינה קשה, וא"כ לפ"ז גבינה צהובה הנפוצה במקומינו, שאין בה חריפות וחמיצות כל כך, ואדרבה נוח לאכלו אין לה דין גבינה קשה. וע"ע חידושי חת"ס הנדפס בשו"ע מ' פרידמן, דאם אינה מתולעת אפילו הועמדה בקיבה אין להחמיר כלל ואינו אלא מנהג תועים... (אך במדינות שמצוי גבינה חריפה, כגון בשווייץ או צרפת, נראה שיש להחמיר בהם, וכן בא"י אם הוא מאותו סוג גבינה שהיא חריפה וחמוצה, אבל סתם גבינה צהובה רגילה אינו בגדר זה). אך כל זה אמור מעיקר הדין במקום שאין נוהגים להחמיר בזה, אבל במקום שיש מנהג ברור להמתין שש שעות, בזה יש להם להחזיק במנהגם (וי"ל שהוא משום דלא רצו לסמוך על ספק ו' חדשים שכתבתי לעיל בשם הדע"ק ומק"מ, וכיון שיתכן שהוא ו' חדשים החמירו בזה, א"נ הואיל וישנם מיעוט גבינות צהובות שהם בגדר קשה, לכן לא פליגי והחמירו בכל בתור סייג וגדר) ותבוא עליהם ברכה, אבל במקום שאין מנהג ברור, אפשר להקל בזה מדינא אחר המתנת שעה אחת. אמנם גם במקום שנוהגים להחמיר וקיי"ל דדברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם, מ"מ מועיל בזה התרת נדרים כמבואר ביו"ד סי' רי"ד וע"ע מג"א סי' תקל"ד ס"ק ה'.

ובספר בן איש חי פ' שלח כתב וז"ל ופה עירנו (בגדאד) המנהג להמתין שעה עבור כל חודש שעבר מעשיית הגבינה, ולכן גבינות קשות שעברו עליהם ששה חדשים, צריך להמתין שש שעות אחר אכילתו כדי לאכול בשר, ובירושלים לא נהגו לחכות כלל אחר גבינה עכ"ל. מבואר בדבריו שבזמנו, עכ"פ מנהג ירושלים, היה להקל לגמרי. ובס' מעשה איש ח"ה, ע' כ"ב איתא דהגר"ח ק"ה העיד בשם החזון איש, שאחר אכילת גבינה צהובה א"צ להמתין ו' שעות אא"כ עמדה הגבינה שנה תמימה.

ח. המתנה בין בשר לחלב אצל קטנים

עוד ראוי לברר מהו השיעור שצריכים הקטנים להמתין בין אכילת בשר לחלב. והנה, דבר זה אינו מבורר בשו"ע וכן בנו"כ, אולם במאירי חולין ק"ה ע"ב כתב (אחרי שהביא פלוגתת הראשונים שנחלקו באוכל בשר האם צריך להמתין ו' שעות די"א דלא בעי שהייה) בזה"ל ומה שהביאו הם ראייה לדעתם, ממה שאמרו בפסיקתא בפרשת עשר תעשר שאמר הקב"ה למלאכים, תינוק שבישראל מקיים את התורה יותר מכם, שאם באים לאכול בשר בחלב, אינו אוכל מן החלב עד שרחץ ידיו מן הבשר, אינו כלום, חדא - דאין משיבין בהגדות, ועוד דההיא בקטן נאמרה ודרך חינוך. ויש מפרשים בה דדוקא קטן שאין כח בו לשהות שש שעות, וסעודותיו תכופות זו לזו, ועיכולם ממחר הן באסטומכא הן בין השיניים, ומקילין לומר שלא ליתן שיעור שש שעות, אלא כל שפוסק בסעודה זו וקבע לאכול פעם אחרת אפי' בתוך שש שעות, שהרי לא הזכירו כאן שש שעות אלא מסעודתא לסעודתא, ואע"פ שאין הדברים נראים, מפני שסתם מסעודה לסעודה קאמר, שהוא כשיעור שש שעות מיהא לגדול, ושאם לא כן, נתת דבריך לשיעורין, מכל מקום בעוף מיהא יראה לי לדון כן, מפני שהוא נקל להתעכל ולהפקיע שם בשר מעליו יותר משאר בשר עכ"ל.

ולכאורה היה מקום להביא מזה ראייה לומר שהמאירי לא היקל בתינוק רק בבשר עוף שהוא קל

להתעכל, משא"כ בבשר בהמה אין להקל אף לתינוק בפחות מו' שעות, אבל לענ"ד ליכא מזה ראייה, ואדרבה, מדבריו איכא ראייה להקל, שהרי לעיל כתב לדחות ראיית המפרשים דס"ל שא"צ לשהות, והוכיחו שיטתם מהא דהפסיקתא, וע"ז דחה המאירי ראייתם וכתב, דההיא בקטן נאמרה ודרך חינוך עכ"ל, ופי' דבריו דדוקא בקטן אפשר להקל שא"צ שיהיו וסגי ברחיצה בלבד, משא"כ בגדול צריך שיעור מסעודה לסעודה שהוא ו' שעות, ומש"כ בהמשך ויש מפרשים בה דדוקא קטן שאין כח וכו' ביאור דבריו הם כך, דיש מפרשים האלה ס"ל דהא דקיל בקטן דא"צ לשהות שיעור ו' שעות, זה אינו משום עצם הדבר שהוא קטן, שהרי גם בקטן יש דין חינוך, אלא הטעם דקיל בקטן הוא משום שאצלם העיכול הוא מהיר יותר, וא"כ מה שאצל גדול אורך בדרך כלל זמן רב, אצל קטן אורך פחות, משום שעיכולו מהיר יותר, ולפ"ז רצו לחדש שאפילו בגדול נמי אפשר להקל היכא שהוא רוצה לקבוע עצמו לסעודה אחרת, שהרי מסתמא כבר נעכל סעודתו הקודמת, ולדידם א"צ דוקא ו' שעות אלא שיעור עיכול שהוא מסעודה לסעודה, וע"ז פליג המאירי וס"ל שאין לומר כן, שהרי חז"ל סתמו ואמרו מסעודה לסעודה שהוא שיעור ו' שעות מסתמא לגדול, דאל"כ נתת דברך לשיעורין, אך מ"מ מסיק המאירי דבעוף שהוא נקל לעיכול, יש לדון כן, ור"ל דבו אפשר באמת לדון להקל, אבל ודאי דכונתו אף לגדול, דבקטן כבר אמר לעיל דבו יש להקל אפילו בבשר בהמה כדמוכח מהפסיקתא.

וראייה ברורה לדברינו דכונת המאירי להקל כאן היינו אף לגדול, מהא דכתב המאירי עצמו בספרו מגן אבות דף מ"ח בזה"ל, ויראה לי להקל עוד שאף באכל עוף תחלה, אע"פ שצריך שהייה אינו צריך שש שעות, אלא כל שסעודה לסעודה אפילו בקירוב זמן, הואיל וסילק ועקר שהוא מתעכל בנקל ונפקע שם בשר מעליו, וכבר ביררנו דברים אלו בחיבורינו עכ"ל. הרי מבואר ומפורש בדבריו כנ"ל דבעוף ס"ל להקל גם בגדול.

ומצאתי בספר לקט יושר (תלמיד התרומת הדשן) שכתב (דף 35) בזה"ל, ונהג כפוסק רבי משה בן ר' מיימון, בין אכל בשר בהמה בין אכל בשר עוף, היה ממתין ו' שעות בין סעודה לסעודה כשרוצה לאכול אח"כ גבינה, אבל אין להקפיד על קטנים אם אכלו בשחרית בשר, ובצהריים גבינה, אע"פ שלא שהו כשיעור שש שעות, וגם אינו מוחה לאחרים שאינם מדקדקים במעשים, אבל לבנו היה מוחה מיד שהיה בר מצוה עכ"ל. הרי יש לנו עדות נאמנה שהתרומת הדשן ס"ל דלקטנים א"צ שש שעות אף בבשר בהמה.

עוד יש להעיר מדברי המג"א סי' רס"ט, שהביא דברי הב"י שכתב דהא דשרי להטעים כוס של קידוש לקטן בביהכנ"ס אף להאומרים דאפילו איסור דרבנן לא ספינן לקטן בידים, מ"מ כיון די"א דאפילו גדול מותר לשתות דיוצא בקידוש זה, אע"ג דלא קיי"ל הכי, מ"מ לקטנים שרי, א"נ כיון דאי אפשר בענין אחר שרי עכ"ל. ד. ולפ"ז י"ל נמי בנדון דידן, דהואיל די"א דא"צ להמתין כלל בין בשר לגבינה, רק מיד אם סילק ובירך ברכת המזון מותר ע"י קינוח והדחה, והרמ"א סי' פ"ט סעי' ב' העיד שכן הוא המנהג הפשוט במדינות אלו שאין ממתנין ו' שעות רק שעה אחת, וא"כ אף דאנו נוהגים להחמיר, מ"מ בקטנים יש לסמוך על דעת המקילים, וכמש"כ המג"א בשם הב"י בדרך הראשון הנ"ל. וע"ש עוד במג"א לחלק בין אכילת איסור לאכילת היתר בזמן האיסור, ולפ"ז אפשר דה"ה בנדון דידן, וע' דע"ק סי' פ"ט ומק"מ ס"ק ב' דאם שכח והתחיל לאכול תוך ו' שעות א"צ להפסיק דאין זה איסור רק גדר עכ"ל.

והנה אף לפי הנתבאר דאין חיוב בקטן להמתין ו' שעות מעיקר הדין, מ"מ בהגיעו לגיל חינוך ובפרט מגיל ט' שנים ואילך (עיין סי' תרט"ז סעי' ב') ראוי ונכון ללמדו ולחנכו שיש דין המתנת

ו' שעות, וכן נכון להרגילו בזה היכא דאפשר על ידי סידור זמן ארוחותיו באופן שיהי' ו' שעות מסעודת הצהריים לערב, אולם אם איתרמי שאכל סעודת הצהרים מאוחר מהרגיל, ואם יצטרך להמתין לסעודת הערב ו' שעות, אז ישתבשו סדריו וזמן שנתו, בזה ודאי שא"צ להחמיר עליו, ואפשר להניחו לכתחילה לאכול מאכלי חלב מאחר שהוא סעודה אחרת, ובפרט אם אכל רק עוף ולא בהמה, שהוא קיל טפי וכמש"כ נמי בשבט הלוי ח"ד סי' פ"ד.

ויש מקום להעיר מדברי המאירי דלעיל שכתב לדחות הראיה מהפסיקתא "משום דאין משיבין בהגדות", על מה שכתב הנוב"י ת' יו"ד סי' קס"א ד"ה ומה שכתב וז"ל, ומה שהביא ראיה מן התוס' במסכת ע"ז דף ל"ג שהביא ראיה מן המדרש דסגי בהדחה ג' פעמים אני תמה עליו, ולדבריו קשה יותר, וכי זה הוא דברי בעל המדרש, והלא זהו דברי המן, והמדרש מספר מה שאמר המן, וא"כ אתממה, וכי מהמן נלמד פסקי הלכות, אלא כיון שזהו סיפור דברי המן שאמר לאחשורוש מנהגן של ישראל אנו למדים ממנהגן של ישראל שהיא תורה עכ"ל. ולדבריו יקשה איך דחה המאירי דברי הפסיקתא שהוא נאמרה בדרך הגדה, הלא לדברי הנוב"י כשהקב"ה מעיד מנהגן של ישראל ודאי דיש ללמוד מזה, דהרי אפילו מדברי המן ילפינן הלכה היכא שהוא מספר מנהגן של ישראל, וצ"ל דשאני הכא דלדעת הסוברים שצריך להמתין ו' שעות מדינא דש"ס, לשיטתם הפסיקתא סותרת הגמרא, וא"כ בזה לא ילפינן הלכה מאגדה, וא"כ בזה לא ילפינן הלכה מאגדה, דרך היכא שאינו סתירה לש"ס יש מקום לילך מדברי המדרש, ועיין בשדי חמד ח"א עמ' 37 ואכמ"ל.

ט. סיכום הדברים

1. הנוהגים בחג השבועות לאכול בתחילת הסעודה מאכלי חלב וגבינה שאינה קשה, ואח"כ מאכלי בשר בלי הפסק, יש להם ע"מ לסמוך, ובתנאי שיחליפו מפה ויעשו קינוח והדחה. אבל לכתחילה עדיף ונכון לקיים המנהג לאכול מאכלי חלב בשבועות, באופן שיעשה הפסק זמן שעה או לכל הפחות חצי שעה ויברך ברכה אחרונה על מאכלי החלב ואח"כ יאכל סעודה בשרית (כמש"כ הכנה"ג והפמ"ג).
2. לפי מנהגינו שאנו נוהגים כהזוה"ק שאין אוכלים בסעודה חדא ובשעתא חדא גבינה ובשר, אם אחד אכל גבינה ושניים בשר, אינם יכולים להצטרף לזימון.
3. מי שאכל גבינה צהובה הרגילה בזמנינו (שאינו חריף ומלוח מאד וכן אינו ו' חדשים) מותר לו לאכול אח"כ בשר בהמתנה שעה אחת וברכה אחרונה אחר הגבינה, כן הוא מעיקר הדין במקום שאין מנהג להחמיר. אבל במקום שברור לו שנוהגים להחמיר להמתין ו' שעות יעשה כמנהג המקום.
4. שיעור ההמתנה לקטן בין אכילת בשר לגבינה, מעיקר הדין, אף אם הגיע לחינוך, אין חיוב להמתין ו' שעות, ומותר לו לאכול ארוחת ערב אף שלא עברו שש שעות מסעודת הצהרים, ומ"מ ראוי ונכון לחנכו ולהרגילו בהדרגה היכא דאפשר כמבואר לעיל.